

มีการจัดตั้งศูนย์สุขภาพชุมชน พัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุข ผัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปปฏิบัติหน้าที่ เป็นวิธีการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของตนเอง⁽²⁾

กิจกรรมการแปรงฟันเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สำนักอนามัย โดยกองทันตสาธารณสุขได้อบรมอาสาสมัครสาธารณสุข จนสามารถปฏิบัติได้และนำไปถ่ายทอดให้กับประชาชนในชุมชน รับผิดชอบของตนเอง เพื่อนำไปปฏิบัติต่อไปได้อย่างถูกต้อง เช่นเดียวกับกิจกรรมสาธารณสุขอื่น ๆ แต่จากการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2537 พบว่าประชาชน ในเขตกรุงเทพมหานคร อายุ 12 ปี, 17 - 19 ปี, 35 - 44 ปี และ 60 - 74 ปี มีพฤติกรรม ทันตสุขภาพ แปรงฟันทุกวันอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง ร้อยละ 96.7, 76.5, 95 และ 85.7 ตามลำดับ มีสภาวะอนามัยช่องปากเหงือกอักเสบร้อยละ 60.4, 42.6, 19.3, 17.2 มีหินน้ำลายที่มีเลือดออก ร้อยละ 58.3, 44.3, 41.7 และ 71.4 ตามลำดับ⁽³⁾ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการแปรงฟันของคนกรุงเทพมหานครยังมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ ถึงแม้ว่าข้อมูลจากการสำรวจดังกล่าวไม่ใช่เป็นข้อมูลที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน แต่ก็ยังเป็นข้อมูลที่ควรนำมาเพื่อพิจารณาถึงความสำเร็จในการดำเนินงานด้านส่งเสริมป้องกันที่ผ่านมา ซึ่งน่าจะต้องทบทวนระบบบริการที่มีอยู่เดิม โดยเฉพาะการดำเนินงานด้านทันตสาธารณสุขในชุมชนที่ใช้กลวิธีสาธารณสุขมูลฐาน รวมทั้งการศึกษาชุมชนทั้งด้านระบาดวิทยาและพฤติกรรมทันตสุขภาพที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหาในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามทรัพยากรที่มีอยู่⁽⁴⁾

ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้ศึกษาหาข้อมูลด้านระบาดวิทยา เกี่ยวกับสภาวะอนามัยช่องปากและพฤติกรรมทันตสุขภาพของประชาชนที่มีที่พักอาศัยในชุมชนเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ได้ข้อมูลของประชาชนในชุมชนที่แท้จริง ประกอบในการดำเนินงานด้านทันตสุขภาพในชุมชนต่อไป

วัสดุ อุปกรณ์และวิธีการ

1. กลุ่มตัวอย่าง

1.1 เจาะจงเลือกชุมชนที่มีศูนย์สุขภาพชุมชนและมีอาสาสมัครสาธารณสุข เวียนมาปฏิบัติงานในช่วงเวลาราชการ ได้ชุมชนตัวอย่าง จำนวน 66 ชุมชน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของ 25 เขต จาก 50 เขต ปกครองทั่วกรุงเทพมหานคร

1.2 คัดเลือกอาสาสมัครสาธารณสุข 1 คน ให้นำหมายประชาชนในชุมชนรับผิดชอบ เพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่าง อย่างน้อยชุมชนละ 15 คน ได้ประชากรตัวอย่าง 1,071 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
  - 2.1 แบบบันทึกข้อมูลสัมภาษณ์ เกี่ยวกับพฤติกรรมทันตสุขภาพ
  - 2.2 แบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะอนามัยช่องปาก
  - 2.3 เครื่องมือตรวจสอบสภาวะอนามัยช่องปาก ประกอบด้วย กระจกส่องปากชนิดเรียบ (Plane mouth mirror) เครื่องมือเขี่ยคราบจุลินทรีย์และหินน้ำลาย เบอร์ 5 (Sickle type, sharp explorer No. 5)
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เดือนมีนาคม - เมษายน 2542
  - 3.1 สัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด เกี่ยวกับพฤติกรรมทันตสุขภาพ
  - 3.2 ตรวจสอบสภาวะอนามัยช่องปากประชากรตัวอย่าง หลังจากผ่านการสัมภาษณ์แล้ว โดยใช้ดัชนี OHI-S (The simplified oral hygiene index) ให้คะแนนตาม หลักเกณฑ์ของ Green, J.C. และ Vermillion, J.K.⁽⁵⁾
4. การวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบความสมบูรณ์แบบบันทึกข้อมูล และรวบรวมที่สมบูรณ์ทั้งหมดนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคำนวณ หาค่าร้อยละ และทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติด้วย T. test

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป จำนวนประชากรที่ศึกษา 1,071 คน เมื่อแจกแจงตามเพศ, กลุ่มอายุ, การศึกษา, อาชีพ, รายได้ ตามตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนมากที่สุดคือเพศหญิง (ร้อยละ 67.13) ในกลุ่มอายุ 20 - 39 (ร้อยละ 47.53) การศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 55.84) กลุ่มแม่บ้าน (ร้อยละ 52.47) และเป็นกลุ่มที่ไม่มีรายได้จากของตัวเอง (ร้อยละ 42.76)
2. ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมทันตสุขภาพ
  - 2.1 พฤติกรรมแปรงฟัน จากการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่าง ผู้ตอบสัมภาษณ์แปรงฟันวันละ 1 ครั้ง ร้อยละ 7.94 แปรงฟันวันละ 2 ครั้ง ร้อยละ 81.42 และแปรงฟันวันละ 3 ครั้ง ร้อยละ 10.64 เมื่อแจกแจงตามตารางที่ 2 พบว่า ผู้ที่ตอบสัมภาษณ์แปรงฟันวันละ 1 ครั้ง เพศชายมากกว่าเพศหญิงร้อยละ 17.33 : 3.34 พบในกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไปมากที่สุดร้อยละ 18.95 การศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 8.53 อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 11.57 และในกลุ่มผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 4,000 บาท/เดือน ร้อยละ 14.63 และผู้ที่ตอบสัมภาษณ์แปรงฟันวันละ 2 ครั้ง เพศหญิงมากกว่าเพศชายร้อยละ 85.26 : 73.58 ในกลุ่มอายุ < 20 ปี ร้อยละ 85.11 การศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 83.11 อาชีพเป็นกลุ่มแม่บ้าน ร้อยละ 83.09 รายได้ระหว่าง 4,000 - 10,000 บาท ร้อยละ 83.51 ส่วนผู้ที่ตอบสัมภาษณ์แปรงฟันวันละ 3 ครั้ง

เพศหญิงมากกว่าเพศชายร้อยละ 11.40 : 0.09 กลุ่มอายุ 40 - 59 ปี ร้อยละ 13.80 การศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 32.65 อาชีพข้าราชการ ร้อยละ 35.29 กลุ่มที่มีรายได้ 10,000 บาทขึ้นไป ร้อยละ 26.03

2.2 พฤติกรรมการตรวจทันตสุขภาพด้วยตนเอง

จากการสัมภาษณ์ประชากรตัวอย่าง ผู้ตอบสัมภาษณ์เคยตรวจทันตสุขภาพด้วยตนเอง จำนวน 866 ราย คิดเป็นร้อยละ 80.86 ไม่เคยตรวจ จำนวน 205 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.14 เมื่อแจกแจงตามตารางที่ 3 พบว่า เพศหญิงเคยตรวจทันตสุขภาพของตนเอง ร้อยละ 81.92 มากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 78.69) กลุ่มอายุต่ำกว่า 20 ปี และกลุ่มอายุ 20 - 39 ปี (ร้อยละ 88.65 และร้อยละ 87.23) เคยตรวจทันตสุขภาพมากกว่าในกลุ่มอายุ 40 - 59 ปี และ 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 72.39 และร้อยละ 64.21) และมากที่สุดในกลุ่มที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 86.32) ส่วนอาชีพ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้าน (ร้อยละ 84.70) และผู้ที่มีรายได้ตั้งแต่ 4,000 - 10,000 บาท (ร้อยละ 85.37)

2.3 การรับรู้ปัญหาทันตสุขภาพ

ผู้ตอบสัมภาษณ์ ทั้งผู้ที่เคยและไม่เคยตรวจทันตสุขภาพของตนเอง ตามตารางที่ 4 ตอบว่ามีการรับรู้เกี่ยวกับฟันผุจำนวนร้อยละ 35.20 เกี่ยวกับการมีหินน้ำลายจำนวนร้อยละ 28.95 ปวดฟันจำนวนร้อยละ 14.19 เหงือกบวมจำนวนร้อยละ 4.30 ฟันโยกจำนวนร้อยละ 1.77 ฟันคุดจำนวนร้อยละ 0.84 มีอาการเสียวฟันจำนวนร้อยละ 3.08 มีกลิ่นปากจำนวนร้อยละ 0.47 และตอบว่าไม่มีปัญหาจำนวนร้อยละ 9.62 ไม่ตอบจำนวนร้อยละ 1.58 สำหรับผู้ที่เคยตรวจทันตสุขภาพด้วยตนเองจำนวน 866 คน เมื่อแจกแจงตามตารางที่ 5 พบว่า รับรู้ปัญหาเกี่ยวกับโรคฟันผุร้อยละ 35.10 การมีหินน้ำลายร้อยละ 34.75 ปวดฟันร้อยละ 11.78 มีเหงือกบวมร้อยละ 3.12 ฟันโยกร้อยละ 1.39 ฟันคุดร้อยละ 0.81 มีอาการเสียวฟันร้อยละ 2.31 และผู้ที่ตอบว่าไม่มีปัญหาร้อยละ 10.74 สำหรับเพศหญิงรับรู้เกี่ยวกับการมีฟันผุจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 35.65) รองลงมาได้แก่การมีหินน้ำลายร้อยละ 33.45 เพศชายรับรู้เกี่ยวกับการมีหินน้ำลายมีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 37.54) และรองลงมาได้แก่การรับรู้การมีฟันผุร้อยละ 33.94 กลุ่มอายุ พบว่ากลุ่มอายุ < 20 ปี, 40 - 59 ปี และ 60 ปีขึ้นไป ตอบว่า รับรู้เกี่ยวกับการมีฟันผุ มีจำนวนมากที่สุดร้อยละ 37.6, 37.29 และ 44.44 รองลงมาเป็นการรับรู้เกี่ยวกับ หินน้ำลายร้อยละ 36.00, 30.51 และ 7.94 ตามลำดับ ส่วน กลุ่มอายุ 20 - 39 ปี ตอบว่ารับรู้เกี่ยวกับการมีหินน้ำลาย มีจำนวนมากที่สุดร้อยละ 40.77 รองลงมาเป็นการรับรู้เกี่ยวกับมีฟันผุร้อยละ 31.76 ผู้ตอบที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และระดับปริญญาตรีขึ้นไปรับรู้การมีฟันผุจำนวนมากที่สุดร้อยละ 37.39 และ 35.48 รองลงมารับรู้การมีหินน้ำลายร้อยละ